

Bannbullen «Exsurge Domine», forfattet av pave Leo X i 1521 for å lyse Martin Luther i bann. Luther brente bannbullen da den ankom Wittenberg. Og lutherdommen forkastet «Det store bann» og beholdt bare «Det lille bann».

To artikler om kirketukt og læretukt
Av Odd Sverre Hove

KIRKETUKT

Lunde Forlag: Etikkleksikon, art av osh.

Ordet **kirketukt** brukes for en del som samlenavn på kirkelige disipliniltak både på troens og moralens område. Men dette er en lite klargjørende språkbruk. I stedet bør det skilles mellom kirketukt og læretukt. Med læretukt menes kirkelige tiltak for å vergje prekestolene mot ubibelsk lære (se >læretukt). Med kirketukt menes bruken av tukt (disiplinære tiltak) når en kristen bror i menigheten synder.

Hensikten med kirketukten er ikke å ydmyke eller fryse kristne brødre ut av menighetsfellesskapet, men å formane alle til å holde oppgjør med sin synd. Utøvelse av kirketukt vil også demonstrere for både menighetsfellesskapet og verden at det er Gud selv som har pålagt oss å være hellige fordi Gud selv er hellig (3 Mos 19:2 sml 1 Pet 1:15f).

Utgangspunktet for de bibelske reglene om kirketukt er læren om >synd og >arvesynd. Når det gjelder omvendte troende mennesker, lærer Skriften bla. at de til enhver tid vil være både rettferdig og synder («simul iustus et peccator»). Mot våre daglige fristelser skal menigheten imidlertid ikke bruke kirketukt, men *formaninger*, som har til hensikt å hjelpe oss med vår daglige bot.

I NT møter vi så de reglene som viser oss hvordan vi bør praktisere kirketukt (eller ”*brodertukt*”) i en kristen menighet. **Matt 18,15-18 er et hovedsted** om denne saken. Her står det at menighetens tukt gradvis skal trappes opp fra formaningsamtale mot fullt fellesskapsbrudd. **Det avgjørende kriteriet** er den situasjonen som foreligger når den kristne ikke er villig til å bekjenne sin synd som synd, det vi kaller å være **ubotferdig**. Hensikten er altså at den ubotferdige må få sjelsesørgerisk hjelp til å se hva som er galt, og gjøre bot.

I **1. Kor 5** kommenterer apostelen nyheten om at det i Korint-menigheten fantes en kristen bror som levde i hor. Nærmere bestemt levde mannen sammen med sin fars hustru. Det er en form for ekteskapsbrudd «som ikke en gang nevnes blant hedningene» (v 1). Apostelen pålegger Korint-menigheten å øve **brodertukt** mot denne ubotferdige synderen ved **at mannen blir «støtt ut fra dere»** (v 2). Det som da samtidig vil skje, beskrives nærmere i **v 5**: «.. for at han som har syndet, skal overgies til Satan til kjødets ødeleggelse, for at hans ånd kan bli frelst på den Herre Jesu dag». **Siktemålet med tuktreaksjonen er altså hele tiden å berge mannen for evig frelse og salighet.** I v 6-8 advares det samtidig mot **surdeigsvirkningen** av mannens ubotferdige livsførsel overfor resten av menighetsforsamlingen. Og i neste avsnitt (v 9-13) presiserer apostelen at han ikke mener å forby at kristne har mellommenneskelige relasjoner med ikke-troende ekteskapsbrytere ute i samfunnet, men at det er **brudd på**

menighetsfellesskapet med ubotferdige syndere som er poenget.

Matt 18,15-18 og Joh 20,23 inneholder ellers regler for det såkalte "lille bann", som av og til skaper debatt i kirken. Menigheten får av Jesus fullmakt til å "binde og løse synder" i himmel og på jord. Dette må ikke forveksles med Romerkirkens "store bann", som i sin tid ble brukt mot Martin Luther. Det var identisk med den rene fredløshet på jorden, mens det "lille bann" ved Ordet alene skal gjøre sin virkning for å mane den ubotferdige til bot.

I bekjennelsesskriftet **De Schmalkaldiske artiklene fra 1537** skriver Luther (i del II art VII): «Nøklene er et embete og en rett som Kristus har gitt til kirkene, til å binde og løse synden (Matt 16:19, 18:18). Ikke bare de grove og offentlige syndene, men også de utstuderte, hemmelige, de som Gud alene kjenner ...» (Konkordieboken s 255). I art IX heter det dessuten: «Det store bannet, som paven kaller det, holder vi for utelukkende å være en verdslig straff som ikke angår kirkens tjenere. Men det lille, det vil si det rette, kristelige bannet, består i at man ikke skal la åpenbare og ubotferdige syndere komme til alterets sakramente, eller til andre kirkelige samfunnsgoder, før de har forbedret seg og avstått fra synden. Og forkynnelsen skal ikke blande verdslige straffer inn i denne åndelige straffen.» (Konkordieboken s 257).

Det er imidlertid ikke problemfritt å anvende de bibelske reglene for kirketukt i praktisk kirkeliv. Noen av problemene kommer vel av at folkekirkereordningen påvirker kirkens teologi, slik at Skriftens forskrifter i praksis overses og forties. Men også for den som ikke har noe ønske om å gå Skriftens lære forbi, kan reglene by på praktiske problemer.

To uttrykk i GT utgjør en viktig nøkkel til å forstå hvordan vi skal tenke om kirketukt. GT skiller nemlig mellom **synder som skjer "av vanvare"** og **synder som skjer "med opprakt hånd"** dvs, med knytneven løftet i tross og spott mot den levende Gud (4. Mos 15,22-31). Kirketukten retter seg mot grove synder som må forstås som tydelig mangel på respekt for Guds hellige bud.

Begrepet «kvalifisert ubotferdighet» kan gi hjelp til å avklare når bruk av kirketukt er aktuelt. Ettersom alle gjenfødte fortsatt er syndere, kan det ikke være meningen at

kirketukt skal brukes mot enhver synd. Men når et menighetsmedlem etablerer seg på en beviselig måte i et syndig forhold, og når han ved Ordet er blitt gjort kjent med budet han konkret krenker, men likevel ikke omvender seg fra sin synd, da må forholdet sies å være **kvalifisert**. I slike tilfeller hender det f.eks. at presten går en nattverdsgjest forbi uten å gi ham sakramentet.

Et lærerikt eksempel på formaning med kirketuktens preg foreligger i **2. Tess 3**. Menigheten i Tessalonika i Hellas besto av ganske umodne og nyomvendte kristne, som Paulus av omstendighetene ble tvunget til å forlate etter ganske få dager. En av de tingene de misforsto, handlet om Jesu snarlige gjenkomst. Noen av dem ventet Jesu gjenkomst så raskt at de sa opp jobb og levebrød for å være klare til å ta imot ham på timen. Mot denne villfarelsen i grensefeltet mellom lære og liv skriver Paulus to brev. I brev nummer to skjerper apostelen tonen: "Den som ikke vil arbeide, skal heller ikke ete" (3,10). Og de andre befales å **bryte menighetsfellesskapet** (kirketukt) hvis de entusiastiske brødrene ikke vil gjeninnføre orden i dagliglivet sitt (**3,6ff**). **Samme regel gjentas i 3,14**, men der forsynes den med en forklaring av all kirketukts hensikt: "...for at han må gå i seg selv." Og apostelen tar enda et forbehold i det følgende verset: "**Hold ham ikke for en fiende, men tal ham til rette som en bror.**" (2. Tess 3,15).

LÆRETUKT

Lunde forlag: Etikkleksikon, art. av osh

Med læretukt menes den kristne menighets **avvisning av ubibelsk forkynnelse og lære på kirkens katetere og prekestoler**. Noen foretrekker betegnelsen "lærevern" fordi ordet "tukt" klinger umoderne og altfor provoserende. Men faren med det siste begrepet er at man dermed går glipp av de bibelske reglene om læremessig tilrettevisning av den falske lære. Noen foretrekker å tale om "kirketukt" som eget samlenavn på både menighetens moralske brodertukt og dens læremessige tilrettevisning. Men denne språkbruken er uklok, fordi de bibelske formaningene om å vokte menighetene

mot falsk lære da kan komme i skyggen av de rent moralske spørsmål som hører brodertukten til (se >kirketukt).

Utgangspunktet for de bibelske reglene om læretukt er vissheten om at den kristne menighet ved troen på Jesus har kristen enhet. Denne enhet er å forstå som en enhet i trosinnhold, det vil si enhet i lære. Og den foreligger i menighetene i kraft av enheten mellom Faderen og Sønnen (Joh 17,21). I endetiden skal den bli synlig også for det blotte øye (Joh 10,16). Og i mellomtiden er de kristne menighetene formant til å kjempe for å bevare sin innbyrdes enhet (Ef 4,1ff). Det må skje **dels ved helliggjørelse (Ef 4,2-5), dels ved læretukt (Ef 4,14-15)**.

Arbeidet for kristen enhet kalles gjerne *øku­menikk*, men mange talsmenn for moderne øku­menikk overser hvor viktig læretuktspørsmålet er for den rette øku­menikk. Kirkesplittelse er motbegrepet til enhetsbegrepet. I Joh 10,12 (grunnteksten) brukes begrepet ”splittelse” som betegnelse på den menighetstilstand som oppstår hvis en menighet *forsømmer* sin plikt til å øve læretukt.

1. Læretukt i GT

Læretuktspørsmålet står i GT i en delvis annen stilling enn i NT, men kontinuiteten mellom GT og NT brytes på den andre siden ikke. I gammeltestamentlig tid brukte Herren profeter som redskaper for åpenbaringen av Herrens ord. Men i Israel dukket det ganske snart opp **falske profeter** som utga sine egne tanker, meninger, drømmer og ord for å være fra Gud (5. Mos 13,1-5; Jer 28). Derfor underviste Moses og de andre sanne profetene om hvordan folket skulle skille en sann fra en falsk profet. **Kriteriene** var av to slag. De **subjektive** kriteriene ble gitt for at den falske profeten selv skulle kunne ransake samvittigheten sin (Jer 23,29). De **objektive** kriteriene har med selve budskapet innhold å gjøre, f.eks. det første bud (5. Mos 13,2), budskapet om bot (Jer 23,22) eller oppfyllelsen av en forutsigelse (Jer 28,8-9; 5. Mos 18,21f).

Beslektet med dette skriftmaterialet er advarslene mot **falske hyrder** i GT (Jer 23:1ff, Esek 34:1ff). Hyrdebegrepet på disse stedene gjelder både åndelige og verdslige ledere av alle slag i den israelske folkemenigheten. De skulle ha ledet hjorden etter Herrens eget forbilde (Sal 23). I stedet utleverte de dem til røvere (Nebu-

kadnesars hærer år 586 f.Kr.). Derfor lover Herren i dette kapittel en ny hyrde. Herren vil selv være hyrde for folket sitt, lover Messiasprofetien i Esek 34.

2. Læretukt i NT

I NT kommer begge disse gammeltestamentlige begrepene i bruk i læren om læretukt i de kristne menighetene. Hovedavsnittene om dette finner vi i **Matt 7,15-20; Joh 10,1-16; Apg 20,26-31; Rom 16,17-20; 2. Kor 11,4; Gal 1,6-9; 1. Joh 4,1-6**. I større eller mindre grad finner vi regler om læretukt og advarsler mot vranglære i menighetene i samtlige skriftgrupper i NT. NT har altså ikke spor av den aggressive uviljen som mange moderne mennesker føler mot dette emnet (se >forførelse).

På grunn av rikdommen på bilder og detaljer er sannsynligvis **Hyrdelignelsen i Joh 10,1-16** blant de mest lærerike av disse tekstavsnittene. Lignelsen tar utgangspunkt i en fellesinnhegning hvor gjeterne kunne deponere saueflokkene sine i en dørvokters varetett om natten, mens de om dagen tok hver sin flokk med seg ut til beitemarkene. Saueflokkene blir dermed bilde på kristne menigheter. Den eneste virkelige gode hyrde er Jesus selv (Joh 10,11). For han oppfyller profetien i Esek 34,23. Men han gir også livet sitt for fårene. Følgelig må andre gjøre hyrdetjeneste på hans vegne. Og her blir det **rom for falske hyrder også i de nytestamentlige menighetene**.

Lignelsen gir først noen **subjektive kriterier** på slike vranglærere: De klatrer over muren (v. 1) istedenfor å gå inn gjennom døren (”jeg er døren,” sier Jesus, v. 7). Dette kriteriet er til for at alle i kirkelig hyrdetjeneste skal kunne ransake seg selv. Fårene (menigheten) kan derimot ikke bruke dette subjektive kriteriet når de skal verge seg mot de falske hyrdene. Til dem gir Jesus **et objektivt kriterium**: De skal lytte til **”røsten”** de hører (dvs, lytte til **læreinholdet** i forkynnelsen, v. 3.4.5.27). ”Røsten” svarer til Skriftprinsippet. De eneste kildene vi nå har for å fastslå hva som er rett lære, er de profetiske og apostoliske skrifterne i GT og NT. ”Hele Guds råd” (Apg 20,27) er altså læretuktteologiens objektive kriterium.

Jesu store hyrdelignelse slår også fast hvem det er som har ansvaret for å prøve læren, og hvordan det skal gjøres. Det er kirkens enkeltmedlemmer, ”fårene”, som har dette

ansvaret. Det kreves ikke ordinasjon eller utdanning, men man må kjenne Guds ord godt. På dette grunnlaget hviler læren om "det alminnelige prestedømmet", som sier at alle kristne er satt til å være prester (1. Pet 2,9, Åpb 1:6, 5:10, sml 2Mos 19:6), og til å prøve læren (Joh 10,27). I Apg 20,26ff pålegges tilsynsmennene i Efesus det samme ansvaret for læreprøving og læretukt. Det må da bety at lekfolk og menighetshyrder har del i det samme ansvaret.

En rekke av de stedene som advarer mot vranglære, sier at de kristne må være "våkne" eller "på vakt" eller "vokte seg" mot den fremmede læren. I tydeligheten skildres det hvordan færene "rømmer" fra prekestolene til de falske hyrdene. I Tit 3,10 foreskriver Paulus en fremgangsmåte i tre trinn for hvordan en kristen menighet skal gå fram mot en vranglærer. Samtidig understreker 2. Tess 3,15 at menigheten likevel ikke har lov til å utelukke broderen det gjelder fra menighetens broderlige omsorg og kjærlighet, selv om han fratas adgang til prekestolen.

Dermed er det klart at nytestamentlige menigheter bør vokte seg mot de to forskjellige grøfter når det handler om læretukt. På den ene siden av veien finner man den grøft som består i at man i uforstandig og ukjærlig opphisselse driver "kjetterjakt" uten å ha "undersøkt saken nøye" (5. Mos 13,14). Den andre grøften består i at en ikke vokter menighetene mot vranglærere i det hele tatt (Joh 10,12).

3. Avslutning

Den første vranglærer vi hver for oss bør vokte den kristne menighet imot – er faktisk oss selv! Allerede apostelen Peter fremførte en gang en tilsynelatende fornuftig læremening ut fra hva han syntes var fornuftig (Matt 16,22ff), men Jesus grep øyeblikkelig inn: "Vik bak meg, Satan! Du er til anstøt for meg, for du har ikke sans for det som hører Gud til, men bare for det som hører menneskene til." Fordi vi alle mangler denne sansen, må vi i alle spørsmål som angår tro, lære og liv øse kristendoms kunnskap fra én eneste kilde alene: Bibelens 66 hellige skrifter.

Samtidig understreker 1. Kor 13,9 at vi "forstår stykkevis, og vi taler profetisk stykkevis". Derfor bør vi regne med at vi i all vanlig bibeltolkningsdebatt kan ta feil. "Vi som

er lærere feiler ofte" (Jak 3,2). Uenighet om bibeltolkning bør altså ikke betraktes som kirkesplittende i kvalifisert forstand. Kvalifisert splittelse foreligger derimot når noen har fornektet en bibelsk sannhet og holder fast på sin fornektelse etter å være blitt gjort tydelig oppmerksom på hva Bibelen faktisk lærer.

Forskjellen på en fortolkning og en fornektelse har med ordets klarhet å gjøre. Når et ord er flertydig (uklart) kan man med tolkningslærens regler kartlegge uklarheten og drøfte hvilken tolkningsretning som historisk sett er mest sannsynlig. Men når noen setter fram trossetninger som ikke stemmer overens med noen rimelig tolkning, eller endog sier imot entydige bibelord, da er det grunnlag for å vurdere vranglærespørsmålet.

På noen områder har kirken i verdensmålstock delt seg i flere konfesjoner på grunn av uenighet om læren. Denne synlige kirkelige splittelsen betraktes gjerne som en ulykke som må bekjempes ved økumenisk arbeid, blant annet læresamtaler. På den andre siden har oppdelingen i ulike kirkesamfunn en klar funksjon når det gjelder å stifte praktisk kirkefred. F.eks. vil en pinsevev og en lutheraner med hvert sitt dåps syn nesten med nødvendighet tvinges til å føre heftig dåpsstrid hvis de befinner seg innenfor ett og samme kirkesamfunn. Men når "gjerdet mellom gode naboer" holdes i respekt i form av en synlig konfesjonsgrense, kan de to stifte en praktisk kirkelig fred i tillit til Jesu løfte for gjenkomstens dag: "De skal bli én hjord og ha én hyrde".

Litteratur:

Asheim, I.: Embetsplikt og lojalitet.
Hove, OS.: Prøv åndene. Lunde, 1983.
Wisløff, C. Fr.: Det kristne livet, s. 88ff. Lunde 1977.